

Aanvullend advies over onthaalonderwijs voor anderstalige nieuwkomers

1 Situering

In 1997 formuleerde de Vlaamse Onderwijsraad (Vlor) een evaluatie van het onthaalonderwijs voor anderstalige nieuwkomers en een advies over de toekomst van dat beleid¹. Het is niet de bedoeling dit werk over te doen. De meeste elementen uit dat advies blijven vandaag nog gelden.

Enkele evoluties op het terrein hebben aanleiding gegeven tot de formulering van dit aanvullend advies.

In zijn advies van 1997 evalueert² de Vlor het onthaal in het secundair onderwijs veel positiever dan in het basisonderwijs. Voor het basisonderwijs ging de overheid in ruime mate in op de suggesties van de Vlor. De Vlor evalueert nu het onthaal in het basisonderwijs globaal positief. Voor het secundair onderwijs is de evaluatie nu minder positief. De regelgeving liet het secundair onderwijs niet toe om voldoende soepel in te spelen op de wijzigingen in de instroom van nieuwkomers. De nieuwkomers zijn nu, veel meer dan in 1997, over heel Vlaanderen verspreid. En het is een veel grotere groep. Daarom gaat het grootste deel van dit aanvullend advies over het secundair onderwijs.

Nog andere evoluties hebben een invloed op het onthaal in het onderwijs. De samenstelling van de groep is grondig gewijzigd. Onder hen zijn steeds meer Oost-Europeanen en steeds minder nieuwkomers uit gezinsherenigingen. Ingevolge het federaal asielbeleid is de kans groter dat asielzoekers teruggestuurd worden naar hun landen van oorsprong.

Enkele grotere gemeenten hebben initiatieven genomen met een gunstige invloed op het onthaal van nieuwkomers in het algemeen.

Op sommige punten is het advies van 1997 voorbijgestreefd. In 1997 ontbrak goed materiaal voor het onthaaljaar. Intussen hebben de Steunpunten NT2 en ICO samen met de Vlor meer en beter geschikt materiaal ontwikkeld voor leerkrachten. Op het vlak van ondersteuning van de onthaalscholen hebben de begeleidingsdiensten van het gemeenschapsonderwijs en van de representatieve groeperingen van inrichtende machten sindsdien heel wat werk verzet. De algemene raad van de Vlor keurde dit advies goed op 15 mei 2001 met 21 stemmen voor en één onthouding.

¹ Vlaamse Onderwijsraad, Anderstalige nieuwkomers, evaluatie en advies, Brussel, 25 maart 1997, AR/PCA/ADV/003

² Idem, blz. 10, 2.5

2 Verbanden met andere beleidsdomeinen

Het onderwijsbeleid voor anderstalige nieuwkomers hangt zeer nauw samen met het onthaalbeleid voor nieuwkomers in de grotere steden en met het asielbeleid van de federale overheid.

De jongste tijd hebben enkele grotere steden voor het onthaal van nieuwkomers samenwerkingsverbanden opgezet tussen verschillende beleidsdomeinen in de gemeente. Dit is een evolutie die de onderwijskansen van leerplichtige nieuwkomers gunstig beïnvloedt. Wijzigingen in het federaal asielbeleid hebben voor gevolg dat voortaan alle legale asielzoekers bij hun aankomst in België in asielcentra terecht komen en dat asielzoekers gemakkelijker en sneller worden teruggestuurd naar hun land van oorsprong. De informatiedoorstroming van het ministerie van Binnenlandse zaken naar het onderwijs blijft echter een probleem. En bij de inplanting van centra houdt de federale overheid nog steeds geen rekening met het scholenaanbod in de omgeving.

Zowel de nieuwe aanpak op federaal niveau als de evoluties in het onthaalbeleid op gemeentelijk niveau bieden kansen voor een nieuwe en meer gecoördineerde aanpak van het leertraject van leerplichtige nieuwkomers. Een gecoördineerde aanpak die leidt tot een echte samenwerking op het terrein tussen onderwijs, welzijn, huisvesting, tewerkstelling....

3 Een nieuw aanpak: het leertraject

Het leertraject van elke anderstalige nieuwkomer omvat drie fasen:

- 1 de eerste 60 dagen
- 2 het onthaaljaar
- 3 de opvolging.

Elke fase in dit leertraject maakt deel uit van het vormingsproces van de nieuwkomer in het onderwijs in Vlaanderen. Elke stap in dat vormingsproces moet het voorwerp zijn van trajectbegeleiding. Deze trajectbegeleiding moet zijn neerslag krijgen in een begeleidingsdossier voor elke nieuwkomer. Deze neerslag maakt trajectbegeleiding mogelijk tijdens de hele verdere schoolcarrière van de nieuwkomer. Het volgt de nieuwkomer bij elke overstap naar een ander school of naar een andere studierichting. Het begeleidingsdossier kan de leerling ook dienstig zijn bij een eventuele terugkeer naar het onderwijssysteem in zijn land van oorsprong.

De Vlor vindt dat deze nieuwe aanpak geen bijkomende planlast voor gevolg kan hebben voor de scholen en dat scholen die zich inzetten voor de opvang van nieuwelingen hierbij recht hebben op goede en professionele begeleiding. Met de personeelsbezetting van vandaag is dit voor de begeleidingsdiensten nog moeilijk waar te maken.

4 De eerste 60 dagen

Nieuwkomers hebben recht op onderwijs vanaf de eerste dag dat zij hier verblijven. Zij zijn pas leerplichtig na 60 dagen. De trajectbegeleiding start best de dag dat zij in België aankomen, ofwel in een asielcentrum, ofwel op het meldpunt van de gemeente waar zij aankomen, ofwel in een school.

Na zestig dagen zijn alle kinderen en jongeren die geen 18 jaar zijn leerplichtig, en moeten ze in een school terechtkunnen.

4.1 Nieuwkomers in asielcentra

Voor nieuwkomers die zich in een asielcentrum bevinden zal de eerste fase, een socialiseringsfase, best zoveel mogelijk in gezinsverband gebeuren, in het centrum. Dit zou systematisch kunnen gebeuren in alle centra. Een deel van die socialiseringsfase moet gericht zijn op omgaan met onderwijs, met regels en met structuren en op bewustmaking van het belang van onderwijs in de Belgische samenleving. Een eerste kennismaking met een concrete school kan daarvan best deel uitmaken. Deze initiatie hoeft niet noodzakelijk te gebeuren door onderwijs. Belangrijk is dat het gebeurt door bekwame mensen en in samenspraak met een centrum voor leerlingenbegeleiding.

Het asielcentrum en een CLB kunnen deze periode gebruiken om in het kader van de trajectbegeleiding zich een idee te vormen van de beginsituatie van elke leerling en te zoeken naar de meest geschikte school.

Kinderen en jongeren die in een asielcentrum verblijven, maar die voldoende 'schoolrijp' zijn, moeten zo vlug mogelijk naar school. Een socialisatieperiode in het asielcentrum die langer duurt dan nodig, is tijdverlies. Kinderen en jongeren die de school aankunnen, moeten naar school kunnen. Kinderen die de hele periode van 60 dagen nodig hebben om hier te acclimatiseren in een opvang in het asielcentrum, moeten dit ook kunnen. Alle betrokkenen moeten steeds zoeken naar de beste oplossing voor dat bepaalde kind.

4.2 Nieuwkomers die zich aanmelden bij een meldpunt

In enkele grotere steden zorgt het gemeentebestuur voor een eerste opvang van minderjarige nieuwkomers in een eigen structuur. Zeker voor getraumatiseerde kinderen die nood hebben aan een opvang die niet onmiddellijk in de school moet of kan gebeuren, is dit een goede oplossing. Deze structuur zorgt later voor de verdeling van de leerlingen over de verschillende scholen in de gemeente. Dit blijkt een zeer vruchtbare piste.

Het meldpunt en een CLB kunnen van deze periode gebruik maken om in het kader van de trajectbegeleiding een idee te krijgen van de beginsituatie van elke leerling. Deze beginsituatie is een objectief aanknopingspunt om een geschikte school te zoeken.

Ook kinderen van illegalen hebben recht op onderwijs. Deze kinderen en jongeren komen niet in een centrum terecht. De welzijnsorganisaties en, daar waar ze bestaan, de gemeentelijke structuren voor onthaal van nieuwkomers, kunnen ze opsporen en naar scholen toeleiden.

4.3 Nieuwkomers die zich aanmelden in een school

Het feit dat kinderen of jongeren nog geen zestig dagen hier verblijven of hier illegaal verblijven, mag voor scholen nooit een motief zijn om een leerling te weigeren. Alle kinderen en jongeren hebben recht op onderwijs, ook al zijn zij volgens de strikte formulering van de Belgische wetgeving nog niet leerplichtig. Alle geledingen van de Vlor scharen zich achter dit principe. Voor de concrete uitvoering van dit principe verwijzen zij naar de uitkomst van het overleg over toelatingsbeleid.

Hier blijft trouwens de afspraak gelden dat schoollopen geen middel kan zijn om illegalen op te sporen en het land uit te wijzen.

5 Het onthaaljaar

5.1 Gemeenschappelijke uitzichten

5.1.1 Benoeming van leerkrachten

Zowel het basisonderwijs als het secundair onderwijs hebben problemen met de rekrutering van leerkrachten voor het onthaalonderwijs. Bovendien is het verloop in deze groep groot. Daardoor gaat moeizaam opgebouwde expertise steeds opnieuw verloren. In een situatie van schaarste op de arbeidsmarkt veroorzaakt het slechte ‘statuut’ van leerkrachten die onthaalonderwijs geven een aanzuigeffect naar organieke tewerkstelling.

Daardoor zijn scholen dikwijls verplicht deze uren te laten geven door leerkrachten met “andere” bekwaamheidsbewijzen. Zij vallen in een lagere loonschaal.

De Vlor vraagt aan de overheid maatregelen te nemen om de aantrekkingskracht voor leerkrachten om onthaalonderwijs te geven, te vergroten en om deze leerkrachten voldoende perspectief te bieden waardoor ze het willen blijven geven. Volgens de Vlor kan dit best door voor deze leerkrachten een mogelijkheid te creëren voor vaste benoeming.

5.1.2 Opvang in concentratiescholen

Het is niet goed dat concentratiescholen het zwaarste deel van deze maatschappelijke opdracht op zich nemen. Daarom is de Vlor geen voorstander om de 50% regel zonder meer los te laten. Alle scholen van een gemeente moeten hun deel opnemen van deze maatschappelijke opdracht.

De Vlor ziet een verband tussen dit aspect van het onthaalbeleid en het toelatingsbeleid. Afspraken tussen scholen over de opvang van nieuwkomers horen thuis in het lokaal overleg. Daarom pleit de Vlor voor een band tussen de gemeentelijke structuur die instaat voor het onthaal van nieuwkomers en het plaatselijk overleg over toelating in het onderwijs. Concentratiescholen die nieuwkomers opvangen hebben wel recht op dezelfde ondersteuning als andere scholen die onthaalonderwijs geven of een onthaalklas inrichten.

5.2 Bijzondere uitzichten voor het basisonderwijs

In het basisonderwijs is nood aan omkadering voor het onthaal van kinderen van 5 en 6 jaar in het kleuteronderwijs.

Basisscholen ervaren de verplichting om de leerlingen twaalf uur afzonderlijk op te vangen en twaalf uur in de gewone klas, als een keurslijf. Zij aanvaarden dat een kind nood heeft aan afwisseling en zijn niet gekant tegen het principe dat deze leerlingen moeten deelnemen aan het gewone schoolleven. Daarom is de Vlor voorstander van een systeem waarbij in het begin van hun verblijf de nieuwelingen meer uren in de onthaalklas zitten en naarmate hun onthaaljaar vordert veel meer uren in de gewone klas doorbrengen.

In het basisonderwijs, vooral in regio's waar weinig OVB-scholen zijn, komen veel nieuwkomers in het buitengewoon onderwijs terecht. Onthaalonderwijs is een taak van het

gewoon onderwijs. Een school kan een nieuwkomer wel doorverwijzen naar het buitengewoon onderwijs, maar dan op basis van dezelfde criteria die gelden voor andere kinderen en jongeren. Aanpassingsproblemen of taalproblemen kunnen geen criterium zijn.

De wijze waarop het onthaalonderwijs georganiseerd is in het basisonderwijs, garandeert voldoende andere mogelijkheden. De Vlor wijst de mogelijkheid om onthaalonderwijs in te richten in het buitengewoon basisonderwijs principieel af. Deze mogelijkheid zou een toestroom van nieuwkomers in het buitengewoon basisonderwijs voor gevolg hebben.

5.3 Bijzondere uitzichten voor het secundair onderwijs

5.3.1 Organisatie van het aanbod

De lokalisatie van de onthaalklassen is nu een veel groter knelpunt dan in 1997. De lokaliteit van de onthaalschool stemt niet altijd overeen met de nood aan onthaal. Dit heeft te maken met het federaal beleid voor nieuwkomers.

In het secundair onderwijs moeten we afstappen van de aanduiding van scholen. Scholengemeenschappen zouden de mogelijkheid moeten krijgen om, vanaf een bepaald minimum aantal anderstalige leerlingen, een onthaalklas op te richten op basis van afspraken tussen de verschillende inrichtende machten in een lokaal overleg over het toelatingsbeleid in het onderwijs. Hier verwijst de Vlor opnieuw naar de relatie tussen de opvang van anderstalige nieuwkomers en het overleg over toelating in het onderwijs.

De afwijkingsmogelijkheden voor concentratiescholen in de grote steden is een verworvenheid die de overheid creëerde naar aanleiding van het advies van de Vlor³. De Vlor vraagt om die mogelijkheid in de toekomst te blijven voorzien, maar te koppelen aan afspraken in het lokaal overleg.

Een groot aantal anderstalige nieuwkomers komt in het BUSO terecht. Een goed onthaalbeleid in het gewoon onderwijs moet dit in de toekomst voorkomen. Het principe is dat het gewoon onderwijs nieuwkomers opvangt. De school kan wel doorverwijzen naar het buitengewoon onderwijs, maar dan op basis van dezelfde criteria die gelden voor andere kinderen en jongeren. Aanpassingsproblemen of taalproblemen kunnen geen criterium zijn.

De nieuwe aanpak moet voldoende andere mogelijkheden garanderen. De Vlor wijst de mogelijkheid om een onthaalklas in te richten in het BUSO principieel af. Deze mogelijkheid zou een toestroom van nieuwkomers in het BUSO voor gevolg hebben.

Jongeren die ouder zijn dan 15 jaar en die analfabeet zijn of heel weinig schoolse ervaring hebben, zijn nog leerplichtig. Voor hen kan een onderwijsloopbaan in het regulier onderwijs niet meer realistisch zijn. Het deeltijds onderwijs zou een alternatief kunnen zijn. Deze leerlingen hebben nood aan een maatschappelijke en beroepsgerichte taalvaardigheid en een nauwe band tussen opleiding en tewerkstelling. Op plaatsen waar een minimum aantal leerlingen met deze specifieke behoefte zich aandient, zou de overheid best een mogelijkheid creëren om dit soort deeltijds onderwijs te organiseren.

³ Vlaamse Onderwijsraad, Anderstalige nieuwkomers, evaluatie en advies, Brussel, 25 maart 1997, AR/PCA/ADV/003, blz. 12, 3.3

In tegenstelling tot het basisonderwijs zijn voor het secundair onderwijs geen extra werkingsmiddelen voorzien voor de onthaalklas. De Vlor vraagt hier dezelfde regeling als voor het basisonderwijs.

5.3.2 Trajectbegeleiding in functie van doorstroming naar het regulier onderwijs

Met trajectbegeleiding bedoelt de Vlor de begeleiding van de nieuwkomer in het keuzeproces naar en doorheen het regulier onderwijs. Leertrajectbegeleiding omvat naast het leertraject in verband met taalvaardigheid eveneens een oriëntering voor de doorstroming in het regulier onderwijs. In dit traject moet voldoende ruimte zijn voor proefactiviteiten. De regeling om lessen te volgen in het gewone onderwijs, zoals nu voorzien in de omzendbrief, zou veel soepeler moeten zijn. Nieuwkomers zouden vrij uren in andere klassen moeten kunnen doorbrengen, afhankelijk van wat ze aankunnen. Een flexibel lesrooster zou leerlingen moeten toelaten om van de vakken in het regulier onderwijs te 'proeven'.

De school kan best zelf, op basis de mogelijkheden van elke leerling, op het einde van het onthaaljaar bepalen welke studierichtingen en opties een nieuwkomer aankan. Zij zou zelf de gelijkwaardigheid moeten kunnen vaststellen. Op basis van de nieuwe bepalingen van het decreet secundair onderwijs is de school autonoom bevoegd om diploma's af te leveren. De Vlor vindt de afschaffing van de ingewikkelde en remmende administratieve tussenstap voor de bepaling van de gelijkwaardigheid van diploma's tijdens het secundair onderwijs daarvan een logisch gevolg. De school bepaalt welke studierichting(en) de nieuwkomer aankan, de uiteindelijke keuze ligt bij de ouders.

5.3.3 De trajectmentor

Een trajectmentor brengt de leerling in contact met de verschillende onderwijsvormen en studierichtingen. De trajectmentor slaat de informatie over de belangstelling van de nieuwkomer, zijn vaardigheden, zijn taalkennis enz. die nodig om het traject van een leerling uit te stippelen, neer in het begeleidingsdossier. De begeleiding van de leerling en de samenstelling van het dossier gebeuren in samenwerking met een CLB-medewerker. De trajectmentor kan contact opnemen met scholen van de scholengemeenschap of regio om de verdere studieloopbaan te bespreken. De trajectmentor houdt na de instap van de nieuwkomer in het gewone onderwijs contact met de nieuwe school om eventueel vanuit de onthaalschool hulp te bieden.

Scholen met een onthaalklas krijgen lestijden voor anderstalige nieuwkomers en, voor het aantal nieuwkomers dat op 1 februari in de school aanwezig is, krijgen zij uren voor het lestijdenpakket van het schooljaar dat daarop volgt. Vanuit dit laatste pakket kunnen scholen een trajectmentor aanstellen⁴. Deze werkwijze is geen meerkost, maar biedt de garantie dat deze uren echt dienstig zijn voor de onderwijskansen van de nieuwkomers.

⁴ buiten de 3% BPT-uren

6 De opvolging

6.1 Bijzondere uitzichten voor het basisonderwijs

Een aantal nieuwkomers in het basisonderwijs heeft na een eerste onthaaljaar nog nood aan opvolging. De vorm en de omvang van deze opvolging zijn afhankelijk van verschillende factoren. Een erg belangrijke factor daarbij blijkt de leeftijd van het betrokken kind. Vooral voor de jongere kinderen houdt dit verband met de mate waarin de betrokken school een traditie heeft in zorgverbredend onderwijs.

Maar oudere kinderen, en dan vooral kinderen die hier toekomen net voor het scharniermoment van de overgang naar het secundair onderwijs, vallen al te vaak tussen wal en schip en blijken even weinig onderwijskansen te hebben in het secundair onderwijs als nieuwelingen die hier toekomen op een leeftijd waarop ze naar het secundair onderwijs gaan. Voor hen kan het cliëntvolgsysteem van de meldpunten goede diensten bewijzen.

6.2 Bijzondere uitzichten voor het secundair onderwijs

Eén schooljaar in een onthaalklas volstaat niet om een nieuwkomer optimale kansen te bieden op een goede doorstroming in het voltijds secundair onderwijs. Zij hebben nood aan verdere ondersteuning en opvolging. Een vervolg van de leertrajectbegeleiding nadat de nieuwkomer de onthaalklas heeft verlaten biedt hier mogelijkheden. Op basis van het begeleidingsdossier van de nieuwkomer kan de nieuwe school in een overgangsfase een flexibel lessenrooster uitwerken. Dit flexibel lessenrooster zal zo opgevat zijn dat het de leerling helpt om zo vlug mogelijk aan te sluiten bij en zich te integreren in het gewone onderwijs. De trajectmentor uit de onthaalschool kan in overleg met de nieuwe school gedurende die periode de leerling verder opvolgen.

administrateur-generaal: Jacques Perquy

voorzitter: Louis Van Beneden